

AINEISTOISTA KRIITISESSÄ DISKURSSIANALYYSISSÄ (EEVA SIPPOLA)

TRANSKRIPTIO

Kriittisessä diskurssianalyysissä aineisto on jatkuvassa vuoropuhelussa tutkimuskysymysten ja metodisten valintojen kanssa. Se siis muokkaa, rajaa ja suuntaa tutkimusta.

Tässä esityksessä kerron aineistonvalinnasta ja aineistojen alalajeista, jotka ovat relevantteja erityisesti kielentutkijoille. Lähteenä käytän pääasiassa Sari Pietikäisen ja Anne Mäntysen kirjan *Uusi kurssi kohti diskurssia* lukuja 5 ja 6.

Tässä kerron, miten lähteä liikkeelle. Esittelen lyhyesti aineistotyyppejä, kieltä ja muita merkitysjärjestelmiä. Kerron siitä, miten kuvailla aineistoa tutkielmassa ja käsittelen aineiston riittävyttä ja saatavuutta.

Miten siis lähteä liikkeelle? Aineiston valinta riippuu harkinnastasi ja se valikoituu suhteessa tutkimuskysymykseesi.

Kun tiedät, mitä haluat tutkia ja miten, siis mistä näkökulmasta, keitä tutkit, missä kontekstissa ja milloin, pystyt pohtimaan ja määrittelemään sopivan aineiston ja miten sellaisen voisi hankkia. Aineiston valintaa ohjaa siis tutkimusaiheesi ja tutkimuskysymyksesi sekä se, miten aineiston voit hankkia.

Esimerkiksi omassa tutkimuksessani suomalaissiirtolaisten kieli-ideologioista, erityisesti puhujien näkökulmasta, olen päätenyt käyttämään puhujien haastatteluja, joihin olen päässyt käsiksi arkistoissa sekä heidän kirjeenvaihtaan.

Jos vaihdan näkökulmaa laajempaan kerrontaan ja myös muiden käsityksiin siirtolaisista ja heidän kielestään ja identiteetistään, aineistoni laajentuu siirtolaisuuskirjallisuuteen ja sanomalehtiartikkeleihin, joita julkaistiin Suomessa ja ulkomailla.

On hyvä pitää mielessä, että autenttista, alkuperäistä, objektiivista aineistoa tai todellisuutta ei siis ole olemassa, vaan se suhteutuu aina tutkimukseen, tutkijaan ja yhteiskunnalliseen hetkeen.

Kuten Pietikäinen ja Mäntynen toteavatkin, diskurssintutkijalle aineisto on askel empiiriseen maailmaan, mutta aineisto on aina yksittäinen kuva ja pysäytetty hetki sosiaalisesta todellisuudesta. Aineisto on siis aina rajallinen, ja suhteutettava tutkimuskysymykseen, ja tutkimuskysymys määrittää aineistoa.

Diskurssintutkimuksen aineistot ovat monenlaisia. Ne voivat olla esimerkiksi tekstiä, puhetta, kuvaa, multimodaalista aineistoa. Aineisto voi olla kirjoitettua kieltä, auditiivista, puhuttua kieltä ja visuaalista aineistoa kuten kuvia.

Esimerkiksi annan tässä kuvia erilaisista aineistotyypeistä, joita olen käyttänyt itse tutkimuksessani. Siinä näkyy sekä haastattelujen transkribointinäyte vasemmalla alhaalla, alkuperäisiä siirtolaisten kirjeitä ja kirjoituksia, myöskin alhaalla, sekä kuvia ja dokumenttielokuvia, joita olen saanut toisista lähteistä.

Aineistotyyppjä voi määritellä esimerkiksi:

- Merkitysjärjestelmien mukaan (onko kyse puheesta, kirjoituksesta vai kuvista)
- Kontekstien mukaan (onko aineisto julkista, yksityistä, institutionaalista vai historiallista) tai

- Aineiston hankinnan tyyppin mukaan (onko kyseessä haastattelu, valmiit henkilökohtaiset materiaalit kuten päiväkirjat, vai kulttuurin ja median tuotokset jne.)

Eri tyypit voivat olla vuorovaikutuksessa, ja niiden rajat voivat olla häilyviä. Esimerkiksi tekstiviestit ovat hyvä esimerkki tällaisesta tekstilajista, jolla on sekä puhutun ja kirjoitetun kielen piirteitä.

Oman aineistoni analyysin kohdalla haastattelutyyppi ja henkilökohtaiset dokumentit sekoittuvat, ja toisaalta haastatteluja ei ole tehty omaa tutkimustani varten, vaan käytän niitä arkistodokumentteina tietystä historiallisesta tilanteesta, jossa vaikuttavat omat valtasuhteet.

Aineistoja voi olla monenlaisia, kuten äsken selitin. Siksi kriittiselle ja muulle diskurssianalyysille on tärkeää aineiston tarkka kuvaus.

Kun aineisto on valittu, se pitää kuvailla ja määritellä. Tämä auttaa myös tutkielman kirjoittajaa esittelemään aineistonsa lukijalle.

Aineiston kuvaus ei ole varsinaista analyysiä, mutta se auttaa ymmärtämään aineiston luonnetta ja erityispiirteitä. Se kertoo, mitä analysoidaan, mikä on aineiston konteksti.

Kontekstilla tarkoitetaan sitä aikaa ja paikkaa, missä analysoitava teksti on syntynyt. Sen eri tasoja ovat tilannekonteksti ja laajempi yhteiskunnallinen konteksti.

Jos kuvaan esimerkiksi suomalaissiirtolaisten haastatteluja, joita analysoin osana omaa tutkimustani, kerron kuinka paljon materiaalia on, miten se on alun perin kerätty, ketkä osallistuvat haastatteluihin, millä kielellä ne tehdään, mitä teemoja käsitellään.

Lisäksi avaan siirtolaisyhteisön historiallista kontekstia, jotta saamme käsityksen siitä, keitä puhujat ovat ja missä yhteiskunnallisessa kontekstissa haastattelut ovat syntyneet.

Laajalti aineiston kuvauksen taustalla vaikuttaa tutkimuskysymys ja valittu teoreettinen viitekehys, joka antaa käsitteitä, joilla aineistoa on hedelmällistä käsitellä, ja siten myös määrittää kuvausta.

Keskeinen kysymys laadullisessa tutkimuksessa on "Milloin aineisto on riittävä?" Tähän ei kuitenkaan ole yhtä ainoaa oikeaa vastausta, vaan aineiston riittävyys punnitaan aina suhteessa tutkimuskysymykseen.

Helppo vastaus tähän on, että aineisto on riittävä silloin, kun se pystyy vastaamaan tutkimuskysymykseen. Tämän määrittelemisen käytännössä ei kuitenkaan aina ole helppoa, kun tekee tutkimusta.

Voidaan sanoa, että aineistoa on yleensä riittävästi, jos tuntuu että siitä ei enää saa mitään uutta irti. Jos siis tunnet aineiston eikä se tunnu antavan enää uutta, vaan samat asiat alkavat toistua, on sitä luultavasti riittävästi. Aineisto on saavuttanut saturaatiopisteen.

Toisaalta, jos tuntuu siltä, että aineisto ei vastaa kysymykseen tai että et saa siitä irti tarpeeksi, aineisto voi myös johdattaa sinua muokkaamaan tutkimuskysymystäsi uusiksi. Aineiston avulla voit huomata, että kysymystä tulee tarkentaa tai että se on liian suppea.

Mäntynen ja Pietikäinen myös huomauttavat, että jos aineisto ei tunnu riittävältä, voi myös olla, että et lähesty sitä sopivan työkalun avulla tai että valitut teoreettiset käsitteet eivät ole sopivia. Ennen kuin siis lähdet etsimään lisää aineistoa, voi olla

hyödyksi lukea lisää teoriaa ja löytää sopivia käsitteitä, jotka auttavat aineiston käsittelyssä.

Kannattaa myös pitää mielessä, että määrä ei välttämättä korvaa laatua, vaan myös suppea, mutta laadukas aineisto voi olla riittävä. Riittävyttä määrittää se, että tutkittava ilmiö tulee aineistossa näkyväksi.

Aineiston saatavuus kannattaa myös ottaa huomioon, sillä se vaikuttaa tutkimusprosessin kestoon ja onnistumiseen.

Voimme esimerkiksi vertailla itse kerättyä aineistoa ja toisaalta sitten jo valmista, jonkun muun keräämää aineistoa. Molemmilla on etuja ja haasteita suhteessa saatavuuteen.

Jos keräät aineiston itse, vie se yleensä paljon aikaa – itse tämä aineiston keruu – mutta toisaalta pystyt määrittämään sen aineiston kontekstin ja tunnet sen jo etukäteen ja säästät aikaa siinä. Jos työskentelet jo valmiin aineiston kanssa, joudut itse suhteuttamaan sen kontekstiin ja tutustumaan kontekstiin itse aineiston lisäksi, mikä toisaalta vie sitten taas aikaa.

Tämä tulee selkeästi esiin esimerkiksi siinä, kun tutkin arkistolähteiden haastatteluja. Minun tulee ymmärtää, miten aineisto on kerätty ja mitkä tutkimuskysymykset ovat ohjanneet sen keräämistä alun perin.